

תיקון העולם אבל כדי דמיהן רשאים ליקח, אבל מנא לן דמחוייב ליקח דזה ודאי דאפי' אי אין קורין בו רשאי ליקח אלא דאין מחוייב. ואפשר דזה באמת תירוצ' הש"ס דילמא לגנוז, היינו דילמא רשות הוא לגנוז אבל לא חובה. ונ"מ לדינא דבאמת אפי' לפי תירוצ' הש"ס אינו מחוייב ליקח לגנוז.

אלא שצ"ע דקושית המקשה גופיה לא מתורץ בזה, דמאי הקשה פשיטא דאין לוקחין היינו דאסור ליקח ומדוייק לוקחין היינו דרשאים ומאי קושיא, וכעין זה הקשו התוס' בשבת מ"ב ע"א בד"ה אפי' של עץ.

ונראה לי דהמקשה סבר דבמאי דקאמר ואין בוי"ו מרומז דדמי בכל וכל, דמשמע כמו דבשבויין מחוייב לפדות בכדי דמיהן משמע אפי' בס"ת תפילין ומזוזות הדין כן. אלא שראיתי בשו"ע יור"ד סי' רפ"א [ס"א] שכתב בפירוש שמחוייבין ליקח ס"ת שאין קורין בו לגנוז. וכתב עליו הב"י בהגהותיו על הטור וז"ל, ומשמע לרבינו דר' אשי ס"ל כמ"ד דיגנוז וכו' וכוותיה נקטינן, וכן העתיק בשו"ע, ולא הרגיש בזה אחד מאחרונים ולי צ"ע כהנ"ל.

ובאמת דמפירש"י כאן שכתב ואין מניחין אותו בידו (היינו ביד גוי) שמא כשר הוא, משמע דמחוייב ליקח (ואפשר שיש לצדד ולומר דבאמת אינו מחוייב רק מכח ספק כשר, אבל אי ידעינן שאינו כשר כגון שאמר דלאו כשר הוא (וכדומה) והיינו במילתא שנאמן עליו, א"ל דאין מחוייב ליקח, אלא שעכ"פ דברי רש"י עצמן צ"ע. ועיין ברא"ש ובמה שכתבתי בסוף הסוגיא.

אמר רב נחמן נקטינן וכו'. יש לדקדק מאי לשון נקטינן פשיטא אי אמר דינא דס"ל נקטינן הכי, ובשלמא במילתא דתליא באיבעיא יכול לומר נקטינן כחד אמורא כמו לעיל מ"ד ע"ב בקנסו בנו אחריו, אבל הכא הא לא קדמה איבעיא וכדומה. וי"ל דקאמר אמאי דשני הש"ס דילמא לגנוז. או דקאי אמילתא דר' המנונא בריה דרבא מפשרוניה דלקמיה, ועיין בב"י לטאו"ח סי' ל"ט האריך מאד אי ר"נ חולק אר' המנונא או לא, ועיין מה שכתבתי בזה לקמן. ולפי הנ"ל ניחא לב' הסברות, אי לא חולק קאי אמאי דתירץ הש"ס, ואי חולק קאי גם אדינא דר' המנונא, ומאי דקאמר ר"נ דווקא ס"ת ולא תפילין ומזוזות ע"ש בב"י סי' ל"ט ועיין לקמן.

כתבו עובד כוכבים יגנוז. ואי הוי נכרי ההוא מין אי יגנוז או ישרף זה תלוי בתוס' בע"ז כ"ו ע"ב ד"ה איזהו מין כתבו [...] דבנכרי ליכא חילוק בין אדוק או לא (ובאמת יש לדקדק אמאי לא קאמר הש"ס בחולין י"ג ע"ב ג"כ דאין מינין בעכו"ם נ"מ זו דס"ת

לארץ". ועיינתי ביבמות ולא מצאתי שמוכרו לחו"ל. ולי צ"ע אמאי יכול למוכרו לחו"ל, הא בחו"ל היינו אפי' לישראל דאל"כ היינו נכרי, ועיין בגמרא שלנו מ"ד ע"ב רש"י ד"ה (או) לחו"ל, וא"כ הא גם שם מחוייב במצוות, דגבי עבד לא מצאתי שום חילוק בין א"י לחו"ל לענין חיוב מצות. והרי"ף שם ביבמות [בדפי הרי"ף דף ט"ז ע"ב] באמת לא כתב אלא שמוכרו לנכרי. ואין לומר שמוכרו לחו"ל ולישראל והעבד מקבל שלא ימול, ובהכי רשאי לקיימו כדאיתא שם ובפוסקים [רמב"ם שם, שו"ע יו"ד סי' רס"ז ס"ד], א"כ גם בא"י הדין כך וצ"ע.

והנה ראיתי בש"ך סוף סי' רס"ז [ס"ק קי"ב] שהביא בשם הב"י דכל דינים האמורים בסי' רס"ז הן דווקא במל וטבל. ולכאורה זה תלוי בהגמרא הנ"ל. אלא שצ"ע בב"י בסוף הסימן שכתב כן מכח סברא ומכח פירוש רש"י כאן ובקידושין [ו, ב] דפירש בכ"מ דטעמא דמכירת עבד הוי מטעם הפקעת המצוות. וקשה לי אמאי לא הביאו ראיה מכרחת מגמרא זו. וראיתי בבאר היטב ליור"ד שהביא תשוב' מ"ו [א"ה, אולי הכוונה לאשל אברהם (מודפס בסוף סי' רס"ז) בשם תשובת מ"י סי' נ"ט] שכתב שם אמאי לא ימכרו לישראל ולא לנכרי או לחו"ל, והספר הלז אינו תחת ידי. ובענין קושיא הנ"ל י"ל דשם אינו מוכרח אלא שמותר למכור גר שלא רצה למול, אבל סתם עבד שלא מל ליכא הוכחה מגמרא שם.

עיין בר"ן בלוה עליו מן הנכרי הביא רק לישנא ב' דהיינו חילוק דלגופיה ולפירא. וצ"ע אמאי לא מייתי לפירוש"י ג' תירוצים שבש"ס דכולם אמת, ולפירוש התוס' תירוצ' קמא ותירוצ' ב', דהא נ"מ גדול לדינא וצ"ע. וראיתי ברא"ש שהביא באמת תירוצ' ב' וג', והיינו לפירוש התוס' דלפירוש"י הו"ל להביא ג"כ תירוצ' א', ולפירוש הר"ן צ"ע.

ברשב"א ד"ה משום דוחקא דצבורא הוא וכו' והכא בעי דמאן. פירוש דהלכה כמאן. ולפי מה שפירש הרשב"א דת"ק דהתם לא סבירא ליה האי דתיקון העולם כלל באמת ליכא הוכחה דאשתו כגופו. ובאמת איכא פלוגתא בזה באה"ע סי' ע"ח. ואגב אדבר שיש שם ט"ס בב"י בפירושו על הטור הביא שהרי"ף פסק כרבי דהיו מבקשין עד עשרה בדמיה, ואינו כן דהתם פסק כרשב"ג, אלא דהיו מבקשין עד עשרה בכתובתה פסק כר', ועיין בר"ן שם.

דף מה, ב. שמע מינה וכו' קורין בו. וקשה לי מאי קושיא מנ"ל דקורין בו, הא דיוקא דמתניתין הכי הוא, אין לוקחין וכו' היינו דאין רשאים ליקח משום

שכתבו מין. וא"ת דמיושב באותו ק"ו, א"כ למה ליה למימר הך ק"ו ב' פעמים לישתוק מחדא וצע"ק). אכן לפי האמת איכא נ"מ ג"כ באומות אי הוי אדוק לע"ז ישנו בכלל מין, ועיין ג"כ תוס' חולין שם בד"ה שחיטת מין, וכן משמע מפירש"י שם שכתב בד"ה מין, וז"ל ומין ישראל חמור ממומר לע"ז שהמין אדוק בה וכל מחשבותיו לה, משמע דבנכרי שכל מחשבותיו לה נמי דיניה הכי דמאי שנא. וג"כ מוכח מפירושו בע"ז כ"ו ע"ב ריש העמוד בד"ה מינין, וז"ל כומרינ לע"ז בין נכרים בין ישראלים. וא"כ האי נמצא ביד נכרי מיירי בסתם נכרי שאין אדוק בע"ז.

והא דתניא יגנו האי תנא הוא וכו'. וקשה לי בדברי רב נחמן דקאמר דס"ת שכתבו מין ישרף ושכתבו נכרי יגנו, דממ"נ כיון שפסק דכתבו מין ישרף ע"כ הוא דלא כר' המנונא בריה דרבא דפסק דכתבו מין פסול ולא ישרף (עיין בזה בב"י לטור או"ח סי' ל"ט, ובמה שצדד לומר דבאמת ר' המנונא קאמר פסול מחמת המנויים האחרים עבד כותי וכו', אבל באמת במין סבר דישרף מיושב זה. אלא דלדבריו האחרים קשה). וא"כ ע"כ בכתבו נכרי או דישרף כברייתא א' או דקורין כברייתא ג'. וחזק מזה קשה לי איך מצי למימר דס"ל כברייתא דישרף או דקורין, הא קאמר בנמצא ביד נכרי אמרי לה קורין, וא"כ ממ"נ אי סבר כמ"ד קורין מ"ש נמצא אפי' כתב הדין כך, ואי כמ"ד ישרף א"כ אמאי קורין בספק מ"ש ממין, ויש ליישב.

ובאמת די"ל לפי דברי התוס' בד"ה והא דתניא דסבירא ליה כרשב"ג דלקמן. אכן לפי זה קשה פסק הלכה דבשו"ע פסק ביור"ד סי' רפ"א סעי' א' דכתבו מין ישרף וכתבו נכרי יגנו, ובאו"ח סי' ל"ב סעי' ל"ז פסקינן דלא כרשב"ג, ועיין שם במ"א ס"ק נ"א ובטור"ז ס"ק ל"א ובפ"מ על דבריהם. ולפי אותן שיטות דסבירא להו דדווקא בבתים מכשרינן ולא בפרשיות ניהא, דאפשר דגם בס"ת הדין כן. אלא דמשאר פוסקים דפסקו כרשב"ג אפי' בזה קשה. ועיין בטור יור"ד סי' רע"א, ובפי' הרא"ש סוף הלכות ס"ת בשם ספר העתים, ובשו"ע יור"ד סי' רע"א ש"ך ס"ק א', וזה הוי לכאורה דלא כרשב"ג דהא רשב"ג קאמר דפסול אי לא מעובד לשמה משמע דלית ליה תקנה וצל"ע. ועיין לקמן בתוס' ד"ה עד שיעבדם לשמן ומה שנתבאר שם.

והנה הפוסקים הקשו על הטור [או"ח סי' ל"ט] אמאי השמיט דינא דמסור ע"י בזה בב"י באורך, וז"ל הטור"ז ס"ק א', ובטור נשמט תיבת מסור והוא מחמת חסרונו סופר. ועיין בפ"מ שם. ול"נ דטעמא דטור הוי

והא דתניא קורין בו האי תנא הוא דתניא לוקחין וכו'. וקשה לי מאי מיייתי ראייה משם דילמא התם לוקחין ליגנו וכתירוץ הש"ס לעיל ריש הסוגיא. והנה לכאורה יש לעיין בס"ת שלא נכתב לשמה מעיקרא אי צריך גניזה או לא. דהנה ביור"ד סי' רפ"ב סעיף י' ובאו"ח סי' קנ"ד סעי' ה' לא כתוב אלא ס"ת שבלה או נפסל, אבל אי פסול מעיקרא אין צריך גניזה, ובסי' רפ"א [ביור"ד] סעיף א' נכתב דינא דחייבין הצבור לקנותו אחר דינא דנמצא ביד נכרי, וא"כ י"ל דדווקא בנמצא דאיכא ס"ס אע"פ דלא מכשרינן ביה לדינא מ"מ צריך גניזה, או לפירוש התוס' איכא לחלק דשכיח טובא דכתבו ישראל, אבל כתבו נכרי אפשר דאין אנו מחוייבין לקנות, מדסמך בטור דווקא לדינא דנמצא ולא אשמעינן חידוש יותר אפי' בכתבו בוודאי וצל"ע לדינא. וא"כ בהא תליא אי אמרינן דבידוע דכתבו נכרי אין אנו צריכין לקנות לגנוז וג"כ אי ידעינן דפסול מעיקרא, א"כ למה לי לאשמעינן ובלבד שיהיו כתובין כהלכתן דהיינו שלא כהלכתן אין לוקחין, פשיטא דאין לוקחין הא אין צריך גניזה ולמה ליה ליקח, אלא ע"כ דמיירי לקרות, ואי אמרינן דאפ"ה מחוייבין ליקח א"כ בע"כ צריכין לומר דבאמת יש לחלק כן ואינו מוכרח, אלא דדעת הש"ס לומר דהאי תנא דקורין לכל הפחות יכול להביא ראייה מהך ברייתא ואע"פ שאינו מוכרח, ועיין לקמן.

ובלבד שיהיו כתובין כהלכתן. דברי ת"ק אלו יש לפרש כב' גווני. חדא אשלא לשמה לומר דת"ק פוסל